

IQTISODIYOT SOHASI TAKOMILLASHUVIDA YO‘LNING AHAMIYATI

Allanazarova Shaxlo Voxidjon qizi
Termiz muhandislik-texnologiya instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yo‘llarning iqtisodiyot tarmoqlarining rivojlanishi. O‘zbekiston Respublikada transport yo‘laklariga bo‘lgan talablarni yechimini topish maqsad qilib olingan.

Kalit so‘zlar: Aloqa yo‘llari, transport, transport yo‘laklari, Buyuk ipak yo‘li
Kirish: Zamonaviy iqtisodiy infratuzilmaning eng muhim vazifasi jamiyatning barcha sohalarining bir maromda ishlashini ta‘minlash, ishlab chiqarish va umuman iqtisodiyotni rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishdan iborat. Shu bois bizga transport, ayniqsa, yo‘l transporti O‘zbekiston sanoat va ijtimoiy infratuzilmasining asosiy tarkibiy qismi vazifasini o‘taydi. Hozirgi kunda O‘zbekiston ulkan transport salohiyatiga ega bo‘lib, mavjud yo‘nalishlarda transportning barcha turlarida yuklar va yo‘lovchilarni tashishda mamlakatning ehtiyojlarini qondirish uchun imkoniyatlarga ega. 2021-yil 1-oktabr holatiga ko‘ra, transport sohasida qariyb 18 723 ta korxonalar va tashkilotlar jalb qilingan. O‘tgan yilning shu davriga nisbatan ularning soni 1 947 birlikka ko‘payishi kuzatilgan.

Shu bilan birga, temir yo‘l transporti yuk aylanmasi hajmi 18 702,3 mln ni tashkil etib, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 958,6 mln.t. kmga yoki 5,4% ga o‘shirish kuzatildi. Mamlakatning savdo aloqalariko‘p jihatdan qo‘shni mamlakatlarning rivojlanish darajasi, tranzit imkoniyatlari va ochiqligi, eng muhimi, siyosiy irodagabog‘liqdir.

O‘zbekistonda bu masalaga alohida ahamiyat berilmoqda. O‘tgan davr davomida zamonaviy yo‘l-transport infratuzilmasini shakllantirish, jahon bozorlariga yangi yo‘nalishlar ochish, mamlakatimizni dunyoning boshqa mintaqalar bilan bog‘lovchi zamonaviy transport kommunikatsiyalarni yaratish borasida ulkan ishlar amalga oshirildi. Rivojlantirish, yangi bosqichida maqsadli transport ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va uzoq muddatda raqobatdoshligini saqlash haqida o‘ylash, kompaniyaning ish jarayonlarini uzluksiz va har tomonlama optimallashtirish, boshqaruv tamoyillari takomillashtirish hisoblanadi. Transport ishlab chiqarishning talab darajasida sifatini ta‘minlash uchun me‘yoriy huquqiy

baʼzani shakllantirish biznes-jarayonlar samaradorligini oshirish yoʻlidagi birinchi qadamdir.

Kompaniyaning strategik maqsadlari, uning vazifasi, sifatini boshqarish, resurslar, ishlab chiqarish texnologiyalarni joriy etish, iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishni koorparativ boshqarish sohasidagi faoliyati samaradorligini oshirishning asosiy maqsad va vositalarni belgilovchi hujjatlardan biri. Soʻnggi yillarda yoʻlga boʻlgan talablar oshmoqda. Yoʻllargaboʻlgan eʼtibor nafaqat iqtisodiyot oʻsishi balki insonlarning uzogʻini yaqin qiluvchi unumdorlik xususiyatlarini ham belgilab bermoqda. Yoʻllar inson hayoti bilann alohida chambarchas bogʻliqlikda oʻz ifodasini topmoqda. Yoʻllar insonning ogʻirini yengil, uzogʻini yaqin qilishi uchun muhim roʻl tutmoqda. Avtomobillar rivojlanishi bilan yoʻl qurish meʼyorlari va qoidalari ham oʻzgarib bordi. Birinchi texnik shartlar 1931-yilda keyingisi esa 1934-yilda chiqdi. 1938-yilda esa “Koʻprik va yoʻllar qurish texnik shartlari” tasdiqlandi. Bundan koʻrinib turibdiki, yoʻllar inson hayotida muhim ahamiyat kasb etishi, ularning rivojlanish istiqbollarida yoʻlga boʻlgan ehtiyoj ortib borishidan dalolat beradi. Mamlakatning tashqi va ichki aloqalarini, xalq xoʻjaligining iqtisodiy sohalarini rivojlanishi bilan yoʻlga boʻlgan talablar aloqa yoʻllarining rivojlanishiga bogʻliq. Aloqa yoʻllari qisman insoniyat tarixi yaʼni, soʻqmoqlardan iborat boʻlgan. Yoʻl qurilishi koʻp yillik tarixga ega. Yoʻl konstruksiyalari va ularni qurish usullari insoniyat tarixida turli jabhalarda oʻzgarib kelgan. Yoʻl tarmoqlarni lokomotivlar, kemalar, avtomobillar, temiryollar, havo yoʻllari bilan iqtisodiy samaradorligining yuqorikoʻrsatkichda rivojlanishida yoʻllarning oʻrni beqiyos desak, mubolagʻa boʻlmaydi, albatta. Bugungi kunda respublikada avtomobil yoʻllari tarmogʻining umumiy uzunligi 183783 kmni tashkil qilmoqda.

Yoʻllarning tasnifi quyidagilardan iborat:

- Temir yoʻllar
- Avtomobil yoʻllar
- Havo yoʻllar
- Quvur yoʻllar
- Sanoat yoʻllar va boshqalar

Har qaysi yo‘llar o‘ziga xos ustun va kamchilik tomonlari bilan bir-biridan farq qiladi. Misol uchun, Temiryo‘l transportining ishlab chiqarish iqtisodiy faoliyati samaradorligini baholash usullarini ishlab chiqish, fan va texnika yutuqlariga asoslanadi, ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi usullarini joriy etish, temiryo‘l transportining ichki jarayonlarini tashqi subyektlar bilan hamkorlikda tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat bo‘ladi. Temiryo‘llar boshqa transport vositalariga nisbatan yuk tashishi ustun bo‘lsa, harakat tezligi pastligi uning kamchiliklari bilan ifodalanadi.

Yo‘llarning iqtisodiy sohalarda boshqa davlatlar bilan o‘zaro bog‘liqlikda import va eksport sohasida ularning tovar almashinishida yo‘llardan keng miqyosda foydalanish o‘rni beqiyosdir. Respublikamizda iqtisodiy rivojlanish shartlarini ta‘minlaydigan xalqaro transport yo‘laklarini barpo qilish, tranzit va viloyatlar oralig‘ida ishonchli transport aloqalarini ta‘minlash, respublikaning tashqi integriyatsiyalashgan va ichki birikkan yagona transportni shakllantirish qolaversa, Buyuk ipak yo‘lini qayta tiklash va jahon bozoriga chiqish kabi masalalar davlat yo‘l siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib hisoblanadi. Bunda yo‘llarga bo‘lgan talablarning amaliy yechimi shundan iboratki, yo‘llarni rekonstruksiya qilish, transport talablariga bo‘lgan talablarni qondirish, avtomobillar qulayligini oshirish va xavfsizligini ta‘minlash iqtisodiy rivojlanishda muhim kasb etadi.

Bugungi kunda transport yo‘laklariga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Respublikada transport kommunikatsiyalarini rivojlantirish bo‘yicha davlat texnik siyosatida ustuvor vazifalar belgilangan va talablar qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 19.08.2003-yildagi PQ-3292 sonli qarorida “foydalaniladigan avtomobil yo‘llarini qurish va ulardan foydalanishni boshqarish tizimini takomillashtirish” to‘g‘risidagi qonuni mana shular jumlasidandir. Bu borada Yevropa hamjamiyatining TASIC dasturi asosida tuzilgan TRASEKA loyihasini O‘zbekistonda qo‘llab quvvatlanishiga misol bo‘ladi. Bunga xulosa qilib shuni aytib o‘tishimiz joizki, kishilik jamiyati rivojlanishi bilan yo‘lga bo‘lgan talab va takliflar rivojlangan. Hozirgi kunga kelib iqtisodiy sohalarning turli jabhalarida rivojlanish suratlari oshirilishida aloqa yo‘llariga borib taqaladi. Iqtisodiyotning bir bo‘lagiga aylangan yo‘llar rivojlanishida, ularga bo‘lgan e‘tibor shular jumlasidandir. Bugungi kunda O‘zbekiston yo‘lsozlari oldida turgan asosiy vazifa, bu jahon bozoriga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradigan

transport kommunikatsiyalarini qurish, ularning xavfsizligina ta'minlash, mustahkam, uzoq vaqt xizmat qiladigan yo'llarni qurish va ularni rivojlantirishdan iborat. Yo'llar qanchalik rivojlansa davlatlararo ham jamiyatlik, chetki davlatlararo tovar almashinuvi, iqtisodiyotning yuqori ko'rsatkichlarda o'sishi yo'llarning keng tarmoqda rivojlanish bilan chambarchas bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Avtomobil yo'llari rivojlanish tarixi va ahamiyati"
2. "Avtomobil yo'llari va aerodromlar"